

وضعیت بلا تکلیف یک طرح ویژه

درباره طرح ایجاد منطقه ویژه اقتصادی - زیارتی مشهد و قم که از سال ۹۰ مطرح شده و هنوز در مرحله اعلام وصول است

شیماسیدی اسبیزده آبان امسال، بعد از ۸ سال وقفه، رسانه‌ها از اعلام وصول طرحی در مجلس شورای اسلامی خبر دادند با عنوان «تشکیل و اداره مناطق آزاد زیارتی-تجاری در شهرهای مشهد و قم» که البته حجت الاسلام احمد مازنی، عضو کمیسیون فرهنگی مجلس شورای اسلامی، در گفت و گو با شهرآرآ خبر رسانه‌ها را اصلاح و واژه «ویژه اقتصادی» را جایگزین «آزاد» کرد. با این حال فارغ از ویژه اقتصادی یا آزاد بودن، این خبر با عنوان طرح ایجاد منطقه آزاد زیارتی و تجاری مطرح شد، چنانکه از سال ۹۰ نیز با همین نام مطرح شده بود. بحث تبدیل شهرهای مذهبی چون قم و مشهد (نام شیراز نیز در طرح سال ۹۰ مطرح شد) به منطقه آزاد زیارتی - تجاری، برای اولین بار در اسفند ۹۰

امنیتی، خواستار انجام مطالعات و پژوهش بیشتر از سوی بخش خصوصی شدند اما خبری از پیگیری مفصل، دقیق و علمی در باره مزایا و معایب اجرای این طرح نبود یا دست کم رسانه‌ای نشد تا اینکه ۱۳ آبان ۹۸ طرح ایجاد منطقه آزاد زیارتی و تجاری در شهر مشهد و قم در حالی با امضای ۲۴ نماینده در مجلس شورای اسلامی اعلام وصول شد که امضای هیچ یک از نمایندگان مشهد و کلات پای این نامه نبود. در گزارش پیش رو تلاش داریم در گفت و گو با مسئولان استان و نمایندگان مجلس به بررسی مزایا و معایب ایجاد منطقه آزاد زیارتی - تجاری در مشهد بپردازیم و نیم نگاهی نیز به مناطق آزاد کشور بیندازیم.

منطقه آزاد به هیچ وجه بلا کمبود اعتبارات روبه رو نیستیم. هنوز اقدام چشمگیری صورت نگرفته است. در این احوال با توجه به وجود فرودگاه، راه آهن، بازارهای متعدد در داخل شهر مشهد و همچنین قرار گرفتن «گردشگری تجاری و مذهبی» در فهرست اولویت‌های گردشگری خراسان رضوی برای جذب گردشگر در سال ۹۸، به نظر می‌رسد ایجاد منطقه آزاد زیارتی - تجاری در شهر مشهد، منطقی تر از سایر شهرستان‌ها باشد.

اعلام وصول طرح ایجاد مناطق آزاد زیارتی و تجاری با امضای ۲۴ نماینده در مجلس

طرح تشکیل و اداره مناطق آزاد زیارتی و تجاری با امضای ۲۴ تن از نمایندگان مجلس، ۱۳ آبان امسال در مجلس شورای اسلامی اعلام وصول شد، اما نکته جالب در این نامه، نبود نام هیچ یک از نمایندگان مشهد و کلات پای نامه طرح پیشنهادی تبدیل شهرهای زیارتی قم و مشهد به منطقه آزاد زیارتی و تجاری است. از نمایندگان

خراسان رضوی در مجلس نیز تنها یک تن (مقصودی، نماینده سبزوار) این طرح را امضا کرده است. حجت الاسلام پژمانفر عضو کمیسیون فرهنگی و نماینده مردم مشهد و کلات در مجلس شورای اسلامی ضمن این طرح بی‌اطلاعی از چنین طرحی می‌گوید: «من در جریان این طرح نیستم و جزئیات آن را نمی‌دانم، ببینید از نمایندگان مشهد کسی این طرح را امضا کرده است؟ خیر؛ بنابراین باید از کسانی که آن را امضا کردند جزئیات طرح را پرسید».

طرح تشکیل و اداره مناطق آزاد زیارتی-تجاری چیست؟

در ماده واحده طرح ایجاد مناطق آزاد زیارتی و تجاری آمده است: «به منظور تعمیق و تبیین فرهنگ اصیل ایرانی و اسلامی و نیز آشنایی مسلمانان و سایر کشورهای با جاذبه‌های زیارتی و گردشگری ایران و ارتباط دینی با سایر ملل و ایجاد اشتغال مولد و تشویق سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی، به دولت اجازه داده می‌شود تا با رعایت این قانون

مناطق آزاد سیاحتی-زیارتی بر چه اساس اداره خواهند شد؟

در تبصره ۲ این طرح نوشته شده است که مدیریت این مناطق تابع قانون مناطق آزاد تجاری و صنعتی

خواهد بود: «داره این مناطق تابع مقررات مندرج در قانون چگونگی اداره مناطق آزاد تجاری-صنعتی مصوب ۱۳۷۲ و اصلاحات بعدی آن خواهد بود.»

اهداف طرح تشکیل و اداره مناطق آزاد زیارتی تجاری چیست؟

۱- معرفی جاذبه‌های گردشگری و زیارتی ایران و تشویق گردشگران کشورهای اسلامی و دیگر کشورها برای سفر به ایران و بالا بردن سهم ایران از صنعت گردشگری.

۲- ایجاد اشتغال مولد برای ساکنان این گونه مناطق و جذب اشتغال از مناطق دیگر ایران و نهایتاً کاهش محسوس شاخص‌های بیکاری.

۳- جلب سرمایه‌گذاری سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی در پروژه‌های گردشگری، هتلداری، نمایشگاه‌گردانی، تولیدات محصولات فرهنگی، صنایع غذایی حلال، لباس‌های سنتی و محلی، فیلم و محصولات سمعی و بصری و امثال آن.

۴- جلب اندیشمندان و محققان سایر کشورها برای تحقیق و پژوهش در پروژه‌های فقهی، حقوقی، فلسفی و کلامی و تأسیس اندیشکده‌های علمی و کرسی‌های آزاداندیشی.

مراحل بعد از اعلام وصول طرح چیست؟

فرآیند قانون گذاری در ایران با ارائه لایحه از سوی دولت یا شورای عالی استان‌ها، یا ارائه طرح به امضای حداقل ۱۵ نماینده، به مجلس آغاز می‌شود. هیئت رئیسه طرح را به کمیسیون تخصصی ارجاع می‌دهد و پس از بررسی کمیسیون تخصصی، با تأیید هیئت رئیسه، طرح مذکور در صحن اعلام وصول می‌شود. سپس طرح مجدداً از سوی کمیسیون‌های تخصصی بررسی شده و در نهایت در صحن علنی به رأی گذاشته می‌شود. پس از صحبت نمایندگان موافق و مخالف، در صورت کسب نظر موافق اکثریت نمایندگان، طرح برای تأیید نهایی به شورای نگهبان ارجاع داده می‌شود و در صورت تأیید این شورا برای اجرا به رئیس جمهور ابلاغ می‌شود. طرح تشکیل و اداره مناطق آزاد زیارتی و تجاری اکنون در مجلس اعلام وصول شده و در حال بررسی از سوی کمیسیون‌های تخصصی اقتصادی و فرهنگی مجلس شورای اسلامی است.

۱. معاون رئیس جمهور و رئیس وقت سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری از تدوین لایحه‌ای خبر داد که بر اساس آن، شهرهای مذهبی کشور شامل مشهد، قم و شیراز، به عنوان مناطق آزاد زیارتی معرفی خواهند شد.

۲. اسفند ۹۰

۳. شهردار وقت مشهد: منطقه آزاد زیارتی، نیازمند زیرساخت است.

۴. اردیبهشت ۹۲

۵. معاون وقت گردشگری کشور: ایجاد مناطق زیارتی در کارگروه گردشگری زیارت به تصویب رسیده، اما بحث مهم، موضوع نفوراید برای گردشگران ورودی به این منطقه آزاد زیارتی است.

۶. سال ۹۶

۷. فرصت‌ها و تهدیدهای طرح تبدیل مشهد به منطقه آزاد زیارتی-تجاری با حضور اعضای کمیسیون فرهنگی مجلس شورای اسلامی و هلالان گردشگری مشهد، در این شهر برگزار شد.

۸. مرداد ۹۸

۹. طرح تشکیل و اداره مناطق آزاد زیارتی و تجاری با امضای ۲۴ نماینده در صحن علنی مجلس اعلام وصول شد.

۱۳ آبان ۹۸

پس از ۴ سال سکوت خبری مجدد تهیه لایحه احمد مازنی رئیس وقت کمیسیون فرهنگی از آمادگی مجلس مناطق آزاد زیارتی مورد بحث قرار گرفت. برای اعلام ۳ شهر به عنوان مناطق آزاد زیارتی گفت.

۲ مرداد ۹۸

تاریخچه طرح منطقه آزاد زیارتی-تجاری

منطقه ویژه اقتصادی-زیارتی باید جایگزین منطقه آزاد شود

حجت الاسلام احمد مازنی، عضو کمیسیون فرهنگی مجلس شورای اسلامی با این توضیح که لفظ منطقه آزاد زیارتی و تجاری از ابتدا اشتباه نگارشی بوده است می‌گوید: «از آنجایی که مشهد مرز ندارد، لغت منطقه آزاد اشتباه نگارشی است و باید به جای آن واژه منطقه ویژه اقتصادی-زیارتی را کار برد.» او سپس توضیح می‌دهد: «منطقه ویژه بر اساس زمینه‌های اقتصادی تعریف می‌شود، برخی از مناطق مرز دارند مانند کیش که منطقه آزاد می‌شود، اما مشهد چون مرز ندارد منطقه ویژه است. علاوه بر این موضوعاتی نیز با توجه به ویژگی‌های هر منطقه و بسا تأثیرات اقتصادی تعریف می‌شود، یکجا منطقه ویژه کشاورزی-اقتصادی می‌شود و جای دیگر گردشگری-اقتصادی... مناطقی هم ظرفیت زیارتی دارند و در کنار این امکان سیاحت و تجارت هم فراهم می‌شود، بنابراین این مناطق می‌شود منطقه ویژه زیارتی-اقتصادی.»

طرح منطقه ویژه زیارتی-اقتصادی مشهد در حال بررسی از سوی کمیسیون هاست

نمایند مردم تهران سپس درباره وضعیت کنونی طرح منطقه ویژه زیارتی-اقتصادی مشهد و قم توضیح می‌دهد: «اکنون طرح در مرحله اعلام وصول به کمیسیون‌های تخصصی است و کمیسیون اقتصادی به عنوان کمیسیون اصلی در حال بررسی موضوع است. کمیسیون فرهنگی نیز یکی از کمیسیون‌های فرعی بررسی این طرح است.»

نبود امضای نمایندگان مشهد پای طرح به دلیل غفلت ماست

از نبود امضای نمایندگان مشهد پای طرح که می‌پرسیم، مازنی توضیح می‌دهد: «شاید به نوعی غفلت از طرف ما بوده است، این طور نبوده که طرح به ایشان ارائه شود و امضا نکنند. دوستان نماینده مشهد قطعاً می‌توانند به کامل تر شدن این طرح کمک کنند.» او سپس با اشاره به جلسه سال گذشته کمیسیون فرهنگی مجلس با فعالان گردشگری مشهد می‌گوید: «در مشورتی که سال گذشته با اصناف و فعالان گردشگری مشهد داشتیم، این مسئله مطرح و به ویژه برای

مشهد روی آن تأکید شد. آن‌ها نظرشان این بود که ما اگر شرایطی را فراهم کنیم که مشهد به عنوان شهر زیارتی امکان سفر آسان تری برای مسلمانان سراسر دنیا به ویژه کشورهای همسایه داشته باشد، تاجر و بازرگانان و فعالان اقتصادی نیز می‌توانند با شرایط آسان تری وارد مشهد شوند. آنان حتی برای یک جلسه یکی دو ساعته می‌توانند به مشهد بیایند و سپس به کشوری دیگر بروند. این امر به ویژه در شرایط تحریم می‌تواند یک فرصت برای توسعه کشور باشد.»

موافقت وزیر میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی با طرح منطقه آزاد زیارتی-تجاری مشهد

نمایند مردم تهران در مجلس شورای اسلامی درباره فعالیت‌های انجام شده پس از جلسه کمیسیون فرهنگی در مشهد می‌گوید: «پس از مطرح شدن این موضوع در جلسه سال گذشته، ما در مجلس شورای اسلامی بارها آن را مورد بررسی قرار دادیم و سپس جمعی از کارشناسان حقوقی و گردشگری نیز این موضوع را بررسی کردند. با وزار تخانه میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی هم گفت و گو داشتیم و دکتر مونسان هم موافقتشان را با این طرح اعلام کردند. نظر سازمان

مناطق آزاد را هم خواستیم و قرار شد جلسه مشترکی با آنان بگذاریم. ما این مسئله را از دید ملی نگاه می‌کنیم. فعلاً اجرای طرح در مشهد و قم قطعی است.»

مرکز پژوهش‌های مجلس مسئول مطالعه طرح

او درباره نهادی که مسئولیت مطالعه درباره طرح منطقه ویژه اقتصادی و زیارتی مشهد را دارد می‌گوید: «معمولاً طرح‌های مجلس را مرکز پژوهش‌های مجلس بررسی می‌کند. ما منتظر نظر مرکز پژوهش‌های مجلس هستیم. اگر سایر بخش‌ها چون پژوهشکده زیارت و... هم برای بررسی طرح ورود کنند ما استقبال می‌کنیم.»

احتمال بررسی طرح تا پایان مجلس دهم

حجت الاسلام مازنی درباره زمان مورد نیاز برای بررسی این طرح در مجلس می‌گوید: «اگر با روال عادی به این طرح نگاه شود حداکثر تا پایان این دوره می‌توانیم انتظار داشته باشیم کمیسیون‌های تخصصی نظر خود را اعلام کنند. اما اگر کمیسیون‌ها زودتر نظر بدهند و مجلس بر اساس قانون آیین نامه داخلی طرح را در اولویت قرار بدهد ما می‌توانیم تا

مثبت به منفی‌ها بپردازیم. او در پاسخ به این پرسش که آیا نهاد پژوهشی خاصی اکنون این طرح را بررسی می‌کند یا خیر گفت: «هنوز خیر، اما اگر بنا باشد یک مرکز علمی کار کند پژوهشکده زیارت و یا پژوهشکده گردشگری جهاد دانشگاهی ورود پیدا خواهد کرد.»

طرح منطقه آزاد زیارتی و تجاری هنوز خام است

محمدصادق براتی، معاون هماهنگی و مدیریت امور زائران استانداری خراسان رضوی با تأکید بر خام بودن این طرح توضیح می‌دهد: «طرح ایجاد منطقه آزاد زیارتی و تجاری چند سالی است مطرح شده، اما این طرح مزایا و معایبی دارد که باید هر دو به صورت دقیق بررسی شود. لغو روادیدی به شک موجب ورود تعداد زیادی زائر به مشهد خواهد شد و این امر به اشتغال کمک خواهد کرد، اما ممکن است پیامدهای منفی نیز برای شهر به دنبال داشته باشد. آنچه مسلم است این طرح هنوز پخته و کامل نیست. نمایندگان مجلس با همراهی دستگاه‌های اجرایی و نخبگان باید مخاطرات طرح را بررسی کنند و در نهایت طرحی تصویب شود تا نقاط

دست کم ۶ ماه زمان برای بررسی طرح لازم است

براتی سپس در توضیح روند بررسی طرح در مجلس گفت: «کمیسیون تخصصی نظرات را می‌گیرد و نمایندگان دولت هم نظر می‌دهند و بعد که به جمع بندی رسیدند از دانشگاه‌ها و نخبگان علمی هم نظر خواهی می‌کنند. بعد طرح اعلام می‌شود.» معاون هماهنگی و مدیریت امور زائران استانداری خراسان رضوی مدت زمان لازم برای بررسی این طرح در حالت خوش بینانه را ۶ ماه اعلام کرد و گفت: «گرچه طرح از سال ۹۰ مطرح شده، اما هنوز نیاز به کار زیادی دارد و به این زودی به صحن علنی مجلس نخواهد رفت. نکات منفی و مثبت زیادی وجود دارد. همه باید جمع بندی شود خیلی خوش بینانه دست کم ۶ ماه زمان می‌برد.»

تمامی استان‌های مرزی ایران به جز ۳ استان خراسان رضوی، شمالی و جنوبی

منطقه آزاد تجاری دارند.

۱۴

اکنون ۱۴ منطقه آزاد تجاری در ایران فعال است.

۵

ایران ۲۵ منطقه ویژه اقتصادی دارد.

تهدیدها

نبود تعریف مشخص برای منطقه آزاد زیارتی-تجاری مشخص نبودن مرزهای طرح منطقه آزاد زیارتی-تجاری مشهد نبود بررسی همه جانبه ابعاد امنیتی طرح بررسی نشدن چالش‌های فرهنگی طرح نبود پیوست فرهنگی در مورد برنامه‌های اقتصادی

فرصت‌ها

تسهیل و ترویج امر زیارت و گردشگری ایجاد اشتغال مولد جذب سرمایه‌گذار جذب زائر و گردشگر کمک به کشور برای ورود به بازارهای جهانی گسترش صادرات

۱

کیش اولین منطقه آزاد ایران است که در سال ۶۸ آغاز به کار کرد